

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Розвиток моторних і мовленнєвих ритмічних процесів у дітей старшого
дошкільного віку із заїканням

Виконала здобувачка освіти групи СОБ(Л)-4.1
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Омесь Наталія Андріївна
Керівник: Жадленко І. О.
Рецензент: Дмитрієва О. І.
Нормоконтроль _____Владислав ГАНІМАНОВ

Запоріжжя

2025 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 54 с., 5 табл., 4 рис., 40 джерел, 2 додатка.

Об'єкт дослідження: моторні і мовленнєві ритмічні процеси у дітей старшого дошкільного віку із заїканням.

Предмет дослідження: розвиток моторних і мовленнєвих ритмічних процесів у дітей старшого дошкільного віку із заїканням.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити розвиток моторних і мовленнєвих ритмічних процесів у дітей старшого дошкільного віку із заїканням, використати ефективні методи дослідження, які враховують вікові особливості дітей, розробити методичні рекомендації для вчителів-логопедів та батьків.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, статистичні.

Заїкання – це порушення мовлення, яке широко поширене серед дітей і зазвичай проявляється ще в ранньому віці. Без належної корекції цей стан може зберігатися протягом тривалого часу. Порушення темпу та ритму мовлення є складними психофізіологічними явищами, що впливають на плавність мовленнєвого процесу. Важливим аспектом формування мовлення є його інтонаційне забарвлення, де темпо-ритмічна структура виконує ключову функцію. Останнім часом дослідження заїкання значно розширилося, охоплюючи вивчення моторних і мовленнєвих ритмічних механізмів у дітей. Це підкреслює необхідність глибшого теоретичного аналізу та практичного дослідження даного питання, а також розробки та впровадження ефективних методик корекції мовленнєвих порушень.

ЗАЇКАННЯ, ДІТИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ, СУДОМИ, МОТОРНІ ТА РИТМІЧНІ ПРОЦЕСИ МОВЛЕННЯ, ТЕМПО-РИТМІЧНІ ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЯ.

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день в Україні гостро постає проблема мовленнєвих порушень у дітей. Заїкання є однією з найскладніших проблем у логопедичній галузі, оскільки воно пов'язане не лише з порушеннями мовлення, а й із психологічним та соціальним дискомфортом, який відчуває дитина. Особливо в такий важкий час, коли в нашій країні триває війна. Заїкання може бути одним із наслідків постійного стресу та відчуття небезпеки, і цю проблему не слід ігнорувати, а інтегрований підхід до розвитку мовленнєвих та моторних ритмів дозволяє більш ефективно коригувати заїкання, забезпечуючи гармонійний розвиток дитини та її соціалізацію у суспільство.

У старшому дошкільному віці заїкання проявляється внаслідок порушення ритмічної організації мовлення, що, в свою чергу, ускладнює спілкування, позначається на самооцінці та здатності дитини вписуватися в колектив. Вивчення ритмічних процесів та їх ролі в координації мовленнєвої діяльності є актуальним напрямком наукових досліджень, оскільки ритм відіграє важливу роль у формуванні плавності мовлення. Тому корекція заїкання у дітей старшого дошкільного віку досі залишається однією з важливих тем сучасної логопедії.

Дослідженнями різних аспектів заїкання займалися чимало науковців. Роль ритму в гармонізації мовлення та його корекція у дітей привернула увагу таких іноземних спеціалістів у галузі логопедії як: Р. Дженкінс, В. Джонсон, Л. Дрейпер, Л. Едвардс, П. Кінгстон, Д. Мартінс, Е. Рейнольдс, К. Сміт тощо. Розвиток моторики та мовленнєвого ритму має важливе значення для подолання заїкання. Наукові дослідження підтверджують тісні зв'язки між моторними і ритмічними процесами та функціонуванням мовленнєвої системи. Відомі роботи таких українських дослідників, як О. Артемчук, А. Богуш, Н. Гаврилова, В. Дяченко, В. Засенко, О. Кузнєцова,

О. Луценко, Т. Піроженко, В. Тарасун, М. Шеремет, акцентують увагу на ролі ритму в організації мовлення.

Основні засади використання ритмічних вправ у корекції мовлення дітей із заїканням розглянули видатні українські вчені: О. Балабан, Л. Гнатенко, О. Горбач, А. Гринюк, М. Довгань, І. Журба, О. Кот, А. Ляшенко, О. Мельничук, Л. Олексюк, С. Петриченко, Л. Терещенко. Слід також зазначити, що вони зробили значний внесок у вивчення різних аспектів заїкання, таких як емоційні стани, ритм мовлення та соціальна адаптація, що дозволило комплексно підійти до корекції цього порушення. Без уваги не слід залишати й іноземних колег, які вивчали заїкання з різноманітних точок зору: нейрофізіології, психології, педагогіки, генетики та соціальної адаптації. Наукові праці відомих дослідників, таких як Г. Альтман, Е. Бенсон, С. Браун, Л. Вілсон, Е. Гарвард, Р. Дженкінс, Дж. Ланкастер, Д. Мартінс, Дж. Міллер, Н. Мюррей, Р. Найт, Т. Олсон, Е. Рейнольдс, Л. Томас, Г. Уільямс, Д. Френк, А. Холліс, Б. Янг, допомагають розробляти сучасні й ефективні методи діагностики та терапії заїкання.

Отже, питання щодо мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку із заїканням потребує багатогранного дослідження та комплексного підходу. Це і зумовило вибір нашого дослідження, а саме: «Розвиток моторних і мовленнєвих ритмічних процесів у дітей старшого дошкільного віку із заїканням».

Об'єкт дослідження: мовленнєва діяльність у дітей старшого дошкільного віку із заїканням.

Предмет дослідження: розвиток моторних і мовленнєвих ритмічних процесів у дітей старшого дошкільного віку із заїканням.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити розвиток моторних і мовленнєвих ритмічних процесів у дітей старшого дошкільного віку із заїканням, використати ефективні методи дослідження, які враховують вікові особливості дітей, розробити методичні рекомендації для вчителів-логопедів та батьків.

Відповідно до мети визначено такі завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз досліджуваної проблеми у спеціальній сучасній науковій літературі з метою вивчення особливостей розвитку моторних і мовленнєвих ритмічних процесів у дітей старшого дошкільного віку із заїканням.

2. Провести діагностичне дослідження та схарактеризувати рівні розвитку моторних та мовленнєвих ритмічних процесів у дітей старшого дошкільного віку із заїканням.

3. Розробити методичні рекомендації для вчителів-логопедів та батьків щодо розвитку моторних і мовленнєвих ритмічних процесів у дітей старшого дошкільного віку із заїканням.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз психолого-педагогічної та наукової літератури з теми дослідження); емпіричні (спостереження, констатувальний експеримент, аналіз мовленнєвої діяльності дітей із заїканням); статистичні (кількісна і якісна обробка даних).

Методологічне підґрунтя дослідження:

– вчення про роль ритму в організації мовлення дітей старшого дошкільного віку із заїканням (О. Артемчук, А. Богуш, Н. Гаврилова, В. Дяченко, В. Засенко, О. Кузнецова, О. Луценко, Т. Піроженко, В. Тарасун, М. Шеремет);

– теоретичні та експериментальні дослідження психологічних та мовленнєвих аспектів розвитку дітей старшого дошкільного віку із заїканням (Б. Бартрам, Е. Блум, В. Бондар, Дж. Харрісон, В. Зінченко, С. Кулачківська, І. Лепкало, М. Келма, Є. Синьова, Л. Шевчук);

– теоретичні та практичні засади використання ритмічних вправ у корекції мовлення дітей із заїканням (О. Балабан, Л. Гнатенко, О. Горбач, А. Гринюк, М. Довгань, І. Журба, О. Кот, А. Ляшенко, О. Мельничук, Л. Олексюк, С. Петриченко, Л. Терещенко).

Апробація результатів дослідження відбулась на конференції:

1) Міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу», 10-11 квітня 2025 року, м. Запоріжжя.

Дослідження проводилося на базі: Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) комбінованого типу № 235 «Горошинка» м. Запоріжжя та Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) комбінованого типу № 182 «Щасливе дитинство» м. Запоріжжя.

Структура та обсяг бакалаврської роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 54 сторінки, із них – 45 сторінки основного тексту.

ВИСНОВКИ

Нами було досліджено особливості розвитку моторних і мовленнєвих ритмічних процесів у дітей старшого дошкільного віку із заїканням. На основі узагальнення результатів теоретичного та експериментального дослідження можна зробити такі висновки:

1. У ході теоретичного аналізу ми з'ясували, що заїкання у дітей старшого дошкільного віку має поліетиологічну природу й охоплює не лише мовленнєві, а й моторні, психоемоційні та нейрофізіологічні компоненти. Особливу увагу в наукових джерелах приділено ролі темпо-ритмічної організації мовлення, що визначає плавність, інтонаційну виразність і комунікативну ефективність мовленнєвого висловлювання.

2. Нами доведено, що розвиток моторних і мовленнєвих ритмічних процесів прямо пов'язаний із формуванням мовленнєвого темпу, артикуляційної чіткості та здатності до синхронізації мовленнєвої та дихальної діяльності. Науковці наголошують на важливості інтеграції мовленнєво-моторних та ритмічних впливів у роботі з дітьми, які заїкаються.

3. Було проведено діагностичне дослідження, в якому брали участь діти старшого дошкільного віку із заїканням. Аналіз результатів, отриманих за допомогою методик Ю. Рібцун та О. Боряк показав, що рівень розвитку моторних і мовленнєвих ритмічних процесів у дітей із заїканням є різнорівневим, проте у більшості з них виявлено позитивні передумови для подальшого розвитку слухомоторної координації та темпо-ритмічної організації мовлення. Особливу діагностичну цінність мали результати виконання вправ на ритмічну імпровізацію та ходьбу під музичний ритм. Саме ці завдання дозволили виявити здатність дітей до переключення ритмічного малюнка, регулювання темпу та синхронізації мовленнєвої і моторної активності. Успішність виконання ритмічних вправ підтверджує,

що у значної частини дітей зберігається потенціал для розвитку темпоритмічного компонента мовлення.

4. Розроблено практичні рекомендації для вчителів-логопедів та батьків, які спрямовані на стимулювання розвитку моторної та ритмічної координації мовлення. В основу рекомендацій покладено поєднання мовленнєвої активності з ритмічними рухами (ходьба, плескання, притупування), використання музичного супроводу, логоритмічних вправ та ігор із ритмічним компонентом. Підкреслено важливість позитивної емоційної атмосфери та індивідуального підходу до кожної дитини. Особлива увага звертається на необхідність формування правильного дихального ритму, синхронізації дихання з мовленнєвими актами, розвиток слухомоторної координації, зміцнення емоційно-вольової сфери. Батькам рекомендовано уникати надмірного контролю над дитиною, створювати комфортне середовище для спілкування, підтримувати ініціативу дитини в комунікації.

Підсумовуючи результати проведеної роботи, можна стверджувати, що розвиток моторних і мовленнєвих ритмічних процесів у дітей старшого дошкільного віку із заїканням залежить від багатьох факторів. Використання комплексного підходу до вивчення усіх аспектів гарантує точніше прогнозування подальшої роботи з дитиною.